

MA

IRODALMI ÉS KÉPZŐMŰVÉSZETI FOLYÓIRAT

Szerkesztőség és kiadóhivatal:
Budapest, V., Visegrádi-u. 15.

Szerkeszti:
KASSÁK LAJOS

Előfizetési ár Magyarországon:
Egy évre 8 korona, fél évre 4 K.

TARTALOM: Rembrandt: Rajz. / Kassák Lajos: Tragédia (vers.) / Mácza János: Móríz Zsigmondról. / Komját Aladár: Vizió (vers.) / Ujvári Erzsi: Próza: 5. / György Máttyás: Zárórás utca (vers.) / Kassák Lajos: Egy szegény lélek megdicsőülése (novella.) / Kernstok Károly: Színes krétarajz. / Uitz Béla: Tusrajz. / Lengyel József: Huszevesek nevetése (vers.) / Mácza János: Asszonyok (drámai jelenet.) / Jaques Revière: A festészet mai követelményei (tanulmány II.) / György Máttyás: Petőfi: A hóhér kötele. / Izsó Sámuel: Moly Tamásról. / Kassák Lajos: Tárlatok. Beküldött könyvek. A MA köréből.

II

7

Rembrandt: Rajz

ÁRA: 60 FILLÉR.

17. v. 15.

TRAGÉDIA

Gránit, fekete póznákon sátoroz az este
s valaki-asszony földobta a szemét.

Roppant parázs silbakol a meghabzott kék-
ségben.

Ki etetné magával?

(A föld fű alá menekedett.

A vizek kuncogva befurták a partot.

A hegyek siklatón összeakasztották az
ormányukat.)

Csönd.

S egy ember most fölszúrja magát a térbe!

Áll,

pózosan,

vörös karóban

s szomorú ökörszemekkel hintázza a fejét,

vörös karóban,

pózosan

áll.

S fölötte néha kancsít a sárga parázs.

S körülötte néha fölnyerít a kék odvasság

Vár,

lábhegyen

az eszén áll,

s kemény, jófalat izmait fölpuffasztja a holdig,

az eszén áll,

lábhegyen

vár.

(A föld hiába mozdul alóla.

A vizek hiába torpannak hegyé.

A hegyek hiába prüszkölik rá tűzszemetes
kedvük.)

Csak áll.

Csak özvegy szemei bődülnek föl néha.

És vár . . .

?

Roppant parázs páválnodik a meghabzott
kékségben!

— Különben semmi.

Kánikulás csöndben sátoroz az este.

Kassák Lajos

MÓRICZ ZSIGMOND

Móricz Zsigmond írásai ott kapcsolódnak az irodalom fejlődés vonalába, ahol az, a romantika részegségétől a naturához tér vissza, s a siránkozó optimizmus helyett a siránkozó pesszimizmus tógájába prófétafkodik. Móricz nem tartozik ugyan a megbélyegzetten „siránkozó” közé, de a mitbánomság fölényébe kapaszkodott látása a dolgok visszaadásában annyira csakazértis izü, annyira lyra, hogy ez a maga-keseredett cinizmus jobban sir — a legkönnyebb élecek között is — mint a bánat-költők minden „világfájdalma.”

Természetesen: életesebb, s ennyiben szinpatikusabb is, a dolgok látásának ez a formája; hiszen az életből nőtt, az életnek szól, de éppen életességénél fogva veszedelmesebb is: a szempont könnyen bizonyíthatósága befelé élettelen megszokássá, modorrá csenevészíti a művészi beállítást. Éllapostítja!

A *Hét krajcár* kissé melankolikus, s a romantikához is elég közel álló szelíd szatirját idézzük, s utána, tételünk bizonyítóját a *Karak szultán* (Áthelyezés, Nemezis) kényszerű beállítottságát, melyben, az olvasó számára, már nem a történetből adódik a helyzet, a filozófia; *tudjuk*: a helyzet keres megnyilvánulást adó történetet.

Móricz írásainak ez a befelé keserű karakterisztikuma: főere és táplálója egész munkásságának. Innen indul ki minden motívum, s ide tér vissza (ezért érzünk Móricz kisebb írásai mindenikén bizonyos formai és eszmei lezártaságot); minden, ami kifejlődött mellette, ebből fejlődött ki.

Drámai ereje, mely a *Hét krajcár*-ból nő és a *Sáraranyon* keresztül az *Isten háta mögött* c. regényében éri el a robbanásokra kész tetőpontját, ép oly mély velejárója emberlátásának, mint Móricz egész íróvolta, mely abból s ezekből erősödött művészetté.

De innen adódnak írásainak hibái is! Így a legnagyobb: alakjainak belső megdolgozatlansága. Nála a teljes ember fogalma belefül az emberi karakter fogalmába, s a karakter karikatúrára hajlamosságába. Kifelé nem, de befelé igenis, szinte túlóvatos pacsmagolással színezi körül emberének az ő szemében meglatásra egyedül érdemes részletét; s míg ezt elaprózza, körülbeszéli a többiek rovására, elnagyolja a többit, az elnagyolás legrosszabb értelmében. Alakjai mindig impresszionisztikus milieu beállítással körvonalozott fél, vagy háromnegyed emberek maradnak, akik, mint az életbe kapcsolódó egyedek soha sem állítják meg a helyüket: csak a környezetükben s a környezetükből éneik. A szempont egyszögűségében pedig típusokká, a mindenségből, sőt a szociális gondolkörből kiszakadt egyedekké szigetelődnek.

Naturalizmusa már sokkal gyöngébb szükségessérséggel fűződik az alaphoz, s nem kovácsolóódik szerves eggyé a kivitelben sem: mindvégig forma, kifejezési lehetőség marad, s csakis ott acélosodik a maga nemében tiszta művészetté, ahol a drámai izzás már elérte tetőpontját. (Legjobb példa a *Magyarosan*) A dráma kifejlésztésében és a történet továbbvitelében (eltekintve az unalmas, olykor bosszantó tréfáktól) csak a normális írások egyvonalúságán tud maradni. Amit stílusnak mondunk, nála, munkássága összében egy mintára cesztett, egyes munkáiban: stílustalan. Gyakran emlékeztet Mikszáth Kálmán könnyedségében

szétfolyó stílusára: sőt az alakok történetbe állításában is sok hasonlóságot találunk a két író közt, — mégis kirívó kontraszt egyvonalba állítani őket, vagy Mikszáth folytatójának jelölni Móríczt. Mondanivalóik szüksége két ellentétes indulópontból ered; hogy mégis találkoznak bizonyos külsőségekben, inkább Móríciz eleresztettségét, mint a dolgok alatti Mikszáth-felé hajlandóságát bizonyítja. Több lényegű, erősebb szervezeti alakjaihoz Mikszáth stílusában nem lehet hozzáférközni, és nem lehet a teljesen ki nem formált, egyéni stílusán kívül semmilyennel!

Stílusának ez az egy pontban rekedő ki nem formáltsága végig kísért egész munkásságán. Hol felszabadul kissé, hol megmakacsodik, de mondanivalóit a legrikkább esetben kalapálja egyggyé a formával: olykor a legerősebb jelenetekben szétfolyó, a leggyöngébbekben jelentőséget domborító.

Témája általánosságban: a paraszt, a kis ember! Hogy éppen az, munkáiból nem vezethető vissza valami benső *aktív* szociális kényszerre. Alakjaival szemben az egyedüli szociális vonatkozása a szeretet, a passiv szeretet, mely a groteszk képbeállításban megvetéssé torzúl.

Itt válik el többi paraszt írónktól. A régiek hazug romantikájától: igazságra törekvésével; Gárdonyi szentimentális, beteges-pózos pepecselésétől: erejével és egészségesebb voltával; Tömörkény lapos szárazságától: életos frissességével. És itt hagyja el őt a szociális tömegéletbe szerveződött embereivel: Barta Lajos.

Móríciz emberei, kirántva alóluk a néhány négyzögöl talajt, nemcsak mint érvényesülni kényszerülő egyedek, hanem mint mindenből kivétköztetett emberek is lehetetlenekké válnának. Még a legforróbban átélte alakja, Turi Dani is — túl a megnesesedett ember — heroizmusán, mely olykor a legtisztább élet magasságokba lendíti az egyszerű parasztot — ez a Turi Dani is elfolyik, eltörlődik olykor a köréje halmozott színek *mozgató* mozgalmasságnak szánt egymásrakavarodásában.

Zólat idézhetnénk itt, mint a módszer ellentétes pólusát, hogy tisztább mögérzéssel tekinthessünk Móríciz műhelyébe. Itt: a természet, a külső jelenség, mely szüli, neveli, kormányozza az embert; amott: a fenségesnek rajzolt természettel örökké verekedő ember, máskor: a leigázott természet, mely színeit, plasztikáját az ember benső hangulata szerint variálja.

Móríciz Zsigmond írói munkásságának fejlődés vonala: egy vonal, erős hullámzásokkal, mik ép úgy magyarázhatók az önfegyelmetlenség bizonytalanságával, mint megalkuvásra hajlandóságával.

Mindamellott nem érdektelen, nem a konvenciók sablonja szerinti ez a vonal. Készen, egészségesen kezdi pályáját, s amit ott (a Hét krajcárban) értékek köszöntünk, mindvégig felrissító értéke marad eltévedt, sikerültebb írásainak egyaránt. Második munkája, a *Sári bíró* nem fölfelétérés, de érdekes bizonyítóját tehetsége formába nem kötöttségének. Viszont itt már a milieu rajz dominál, s a beállítás helyhezkötöttsége avatja a vigjátékot máskep meg-nem-történhetővé. A *Sárány* összefüggő elbeszélés sorozatok regénnyé folytatódása, sok drámai erővel, sok bátran meglátott szemponttal, már kissé tágasabb világba kapcsolódva. Innen a *Tragédián* és a jelentéktlenebb *Harmatos rózsán* keresztül nagyszerű lendület az *Isten háta mögött*

c. regényig. A milieu elveszti fontoskodó erőszakosságát: fontossá egyszerűsödik. Kiemeli, megnagyítja a benne mozgó alakokat, konturjaiknak hátteret, mozgásuknak plasztikát ad. Látjuk: itt az író mélyen belemarkolt a dolgokba, erősebb kézzel fogja azokat, s a dráma felfokozásában néha már-már expressziószerűen robbantja az eseményeket — a fejezetekre tagoltságukat azonban egy teljes regénnyé összefogni nem tudta. Mint regény, így is, legjobb regénye ez; tovább már csak lefelé gyöngülő kísérleteket, folytatásokká bágyadást látunk. (Kerek Ferkó.)

Utóbbi elbeszélés gyűjteményeiben némiképp üditő állomás a *Karak szultán* kötet néhány mondata, néhány mondat gondolatnak indulása, de az el nem feledhető Hét krajcár íróját itt se látjuk magára eszmélettebbnek, öntudatosabb talpig-írónak, mint a közbeeső munkásságának szapora termésében. Egyfelvonásosai közül is a frissebb idők témaköréből dramatizált *Falu-t* helyezzük a *Szerelem* elé.

Háborus írásai a milieu változását jelentik első-sorban, s csak másodsorban a megváltozott milieu-be illesztett emberek (typusok!) keményebbre-fordulását. Az író alapvető erényei, az élethől szakadó brutális erő, az erő felismerése és értékke emelése a parasztban, megnesesítik ugyan a háborúba kavardott ember-typusokat, de abba a szenvedéses ember-magasságba felszobrosodónak, melyben a háború győtrő nagyságát szeretnénk irodalomba növe tudni, csak a *Szegény emberek* c. novellájának acélos plasztikájú alakjait látjuk!

Külön fájjaljuk itt néhány elcsuszamlását: Néha annyira nem mond semmi újat s oly indokolatlanul turkál a közhelyes képekben, („Napsütéses réten...”) hogy már nem is unalmas: fárasztó. Máskor kivételközve emberlátásából a háboru-látás divatjába sekelyesedik, s romantikára fordult szívvvel rugaszkodik el a biztos talajról. (a „Kárpáti vihar”; vagy másutt: «... Szerette ezt az embert. Komisz bitang volt, de olyan jóképű magyar...») Sőt, ellentétben eddigi belső szilárdságra törekvésével, elbeszélést csinál szemmeláthatólag azért, hogy a végére írhasa a sok szó magának hitt magtalanságát: «... meghalni jó a betegnek. De életben maradni, életben élni, még jobb annak, aki él.» (Egy szegény fecske.)

A háború Móríciz Zsigmondra nézve: erőpróba volt. Életbe vágyó erejének, mely a múltból nőtt, itt kellett volna átasszimilálódni a mába, s itt kellett volna magába asszimilálnia a jelent.

Móríciz a fejlődésnek ezt a kényszerű törvényét nem teljesítette be.

De, sajnos, ez utóbbi magafeledkezett írásai nem csak a fejlődés vonal mélyebbre lehullámzását jelentik nála.

Sok kemény csatával kiverekedte magának azt a helyzet, melyen a Sárány és az Isten háta mögött íróját jóleső örömmel tudtuk parasztirodalmunk, ha nem is legmélyebb, legátfogóbb, de legerősebb, legegényebb művészenek.

Itt megállott.

Erejét nem tudhatta fokozni (hiszen így is a maximum volt) de elmulasztotta kiszélesíteni, más területekbe kapcsolni erejének érvényesülést követelő útjait. Célba érkezett; és megelégedett az elért eredménnyel.

Mácza János

VIZIÓ

A kar szakadozva lelendül.

Árkokon át
Mutató pallót merevül a test.
Talán egy fűszál-jegenyét elérünk!

Hiába!
Arrább kinlódik az is!

Magunkkal tépjük:
Hozzánknoított a tér!

Le!
Nincsen bűvója a keménynek!

Föll!
Nincs fonadékja a légnek!

Az *árnyékunk* ha elmaradna!
Szabad mezőre a *vetületünk!*

A semmiben,
Bitangúlt harang-nyelvek,
A bizongosság kongat el velünk!

Komját Aladár

PRÓZA: 5

A gépek nyakán tehetetlenül lógtak a szijak.
A pékek asztalán földig kelt a kenyér.
A fáradt izmokat keményre feszítette a fölkaavart vér.

Bucsúztak. Kemény husú asszonyok roskadoztak a lábuk elé.
És hiába.
Hiába.

Az országutak ölelkezésénél folyton nőtt a hullámvás,
Énekeltek. Sirtak.

Mint Jézushoz siető bucsúsok zászlót vittek, de kék helyett vörössel szijajzták magukat.

Etől egy széles mellü legény új jövőt ígért.

Szenvedünk!
Mindegy!

Lassan a város elé értek.

Fájós szemű testvérekkel találkoztak. Megcsókolták egymást.

Egy csomóban hömpölyödték.

S a nap, mint egy kidobott szív csurgott le rájuk a magasból.

Mészárosok kezéből földre esett a bárd. A köszörüs ijedtében kezét rakta a kerék alá.

A sarkon egy vak koldus könyörgött:

Széplátó!

Egy pihenő ló oldalába szúrt a sátor hat szöge.

Az utca tulsó végéről gátba csövekesedtek a rendőrök
A menet megállt.

Hüvelyek száján csörögtek a kardok.

Kutyák!

Valaki egy nyomorékot dobott az ellenőr lova elé.
Rátaposott.

Csak a mivérünk!

Szemük vadul az ágyúk alá gyújtott. Kezük ökölbeszorult, hogy szinte fájt a hús.

Le vele!

Egy sárga kő fölhasította az ellenőr mellét. A lova megugrott. Aztán vad iramodással a hídnak vetette magát.

Egy öreg asszony kékülő szájával kaparta a földet.

Egymásba menekült villamosok.

Egy ember fejét ketté nyitotta a roló. A másik ijedtében kiköpte a nyelvét.

Az emeletek folyosóin asszonyok a mellüket tépték
Az ablakokból élő gyerekeket dobálták a rendőrök kardja hegyére.

Egy gyár üvöltön, szétszakadtan az égbe röpült.

A házak sebes szemei ijedten kivörösödtek.

Diákok.

Előre!

Vitte őket a haldoklók utolsó kívánsága.

Jövőért!

Az utcára dobott anyák a kanális gőze fölé ültek melegedni.

Lázás gyerekek futkostak, sirtak. Útés koppant a homlokukra. Folyt a vérük és a testük egészen megkönyült.

Egy konok miniszter az erkélyre lépett.

Mit akartok?

Kenyeret!

Elég volt!

Valaki a levegőbe lőtt.

A kapuból megint a tömeg közé ugrattak.

Üsd!

Ujabb száz torok néma maradt. Ujabb száz szem pattant az ég felé.

Szagos testü magvetők jöttek a helyükbe.

A kaszárnya tetejéről a gépfegyver vörösre pettyezte a legjámorabbak testét.

Az utcák szomorú krisztusai a földön hevertek.
A szagos szalónokban sirtak az örömlányok.
Valakín kitört a veszettség. Egy szobor tetején véresre harapta a vállait.

Egy ember gyomrából poklokat ásít a lópaták nyoma.
A másik letépett fülcimpát morzsolgat.
Egymásra dobait hallottak.

Este.

És mindenütt... mindenütt égig törő lánggal virrasztanak a fekete oszlopok.

Ujvári Erzsi

ZÁRÓRÁS UTCA

A vén akkurátus ráfordította a kulcsot,
az utca nyírka lecsepegett —
csak én
csak az én *vetüitem* lapul,
tétova féreg,
a (nekem?) vízszines falon!

szinetört levegő:
gerenda, gerenda
keresztül kasul,
dühöset akar aludni a sarkcsillagig-láb,
a kikopolt ifiúr,
becafrangozta a padlás lukakat,
cokiz az illuminált cipóra!
vankusos arcát orrcsontig lekoptatja!
egyben az emlékezés facsaró sajtját is!

összeóhégat prics meg keresztcsont,
verejték, fázás összegyönyörül,

csak az én egyedülvaló
vetüitem
feszeleg előre
féreg
eszélós diadallal
a kikótyavetyélt padlásvacak csataterén!

gerenda bugdács —
nyált hörög a málészáj —
torpanj árnyék! (rádhempergek)
a földélre csóvát s verjen olyan világ,
hogy vakká rugódj szét a szertelenbe!

György Mátyás

EGY SZEGÉNY LÉLEK MEG-DICSŐÜLÉSE

A gyerek elunt, költetlen munkával ingatta alatta a széket.

És ő aludt.

Görcsös rohamai most észrevétlenül belevesztek a szék hullámzó járásába s alig látszott ki belőle más egy eltört sárga vonalnál, amely belső forrósággal szuszog s néha aprót és rendetlenül mozdul, mintha rugók löködnék.

Különben mindent lebagyasztó csöndességgel aludt.

Kingült az ajtó s könnyű tovaszi illatokkal a felesége jött be. Gyűrött, kicsiny asszonyka volt, elbűsült szemekkel kérdezett előre.

A gyerek néma gesztussal magyarázott.

Egy altató mozdulat.

Értő bólogatás.

Pipiskés lábhegyen beljebb tipegett s hogy az emberhez ért, ferdére hajtott fejjel az arcába nézett. Semmi.

Aztán hangtalan kicsúszott, mintha valami mély, fekete veremre csukta volna rá az ajtót.

A gyerek kívánczó arccal utána bámult.

Csönd volt.

Óblós, lusta testtel hajlongott előtte a sárga alkotmány.

Ezzel a súlyos képpel lecsuklott a feje.

Két hónap óta állta már ezt a rabszolgai munkát, kintről a vad, bujálkodó május üzengetett a vérenek s az ő növendék testét fogakkal ették s valami szörnyű idegen terhek alá morzsolták a fiui kötelességek. Robbanó, értetlen gyűlölködéssel fölnezett. Mozdult, hogy el ne sirja magát. Mint valami megtaposott kígyó, fájdalomt bele akarta sziszegni a másik hintáló agyvelejébe.

Az alvó ember keservesen rácsikorgatta a fogát.

Riadtan meglapult.

A szék járt föl-le, föl-le megzavart iramban.

S az ember száraz csikorgással újra összeköszörülte a fogát.

Még aludt. De már nem mozdulatlanul. A lecsüggedt tagok külön-külön rágással elkívánczoltak a törzstől. Megborzadt. Elnyúltan megfásult és újra megint összeugrott.

Valaki, mintha tüzet gyújtott volna a koponyájában.

A sárga uborkafej belülről kivilágosodott. Erei kéken földagadtak s ragyogó, sűrűn egymásba guruló vizgyöngyök buggyantak elő az átizzott bőrön.

Szája egyszerre egészen a füléig hasadt.

— Já—a—áj!!

A gyerek élesen utána visitotta:

— Jaajj!!!

— Jezu—som!

— Anyuka!... Anyuka!!!

Az asszony görcsösen bebottlott. Mintha készenlétben állt volna az ajtó mögött, ecetes kendőjét az ember beteg fejére terítette.

— Édes szivem!

Két vérszegény keze ügyetlenül lapogatta a kigulladt arcot.

Mögötte nyitva maradt az ajtó s ott bent a csöndben, kócos, idegen gyerekfejek kukucskáltak föl a diákos asztal körül. A beteg nyöszörgése nehéz, falazó levegőt szorított köréjük, sokáig mozdulni sem tudtak. Szájuk ijedten sirósra fagyott. Aztán valamelyiket előbbre lökte a gyávaság s a kis csapat hirtelen összekapott cókómokkal kilopta magát a gyógyítgató néni mögött.

Jé-é-zu-som — nyöszörögte a fuldokló ember.
— Drága szivecském.

Az asszony hangja hosszan, gyászos szeretettel muzsikált. A gyerek reménykedően talpra bátorkodott, az asszony ígéretesen tovább muzsikált s a lágy, becéző hangok lassan, lassan az ember ugráló tagjait is leragasztották.

Már a diványon feküdt. Alig lélegzett. Nyugodt volt és halálosan sápadt, mintha valaki sárga szalaggá simította volna mázsás tenyerével.

Csak lázas üvegszemei néztek az előbbi rémülettel.

Megbillent gondolataival még látta az álmát s a vad, biborló képek szédítő gyorsasággal váltogatódtak a pupilláiban.

Remegő szemhéjait megpróbálta összekapni, nem bírta.

Valami véletlenül közéjük akadt.

Mély, boldogtalan feketeség. Szálló pernyeraj mint valami tüzes hegyű szögek rostásra lyuggatják a sötétet... Istenem... Gyerekkorában egyszer kint a berekerdőn tűzijátékot látott, a király kigyulladt képével a levegőben — milyen gyönyörű volt ez. És igaz, igaz! Még nagy kék és vörös szikracsokrokat is látott és egy sístergő üstököst, amint fölrobbant és részeg tántorgással ivet futott az űrben. Az egész emlék ott szédült előtte. És az emlékből most kivirított egy másik emlék. A száguldó csillag mintha kiszakadt volna az űrből, egyenesen feléje vágódott, égő csóvája fantasztikusan elterebélyesedett,

kibimbult,
kivirágzott.

Egy pillanatra mozdulatlanul megállt.

Mint valami óriási pávafarok ragyogott.

Aztán kék, zöld, vörös vércsöppekben leolvadt.

Bele az ember fölakadt szeméibe.

Csak vért, csak vért látott és vér, vér, vér volt körülötte mindenütt.

Árva Noé hintált a szagosodó hullámokon.

S a csillag ott ragyogott egész közel előtte, hogy néha, néha tüzes körmökkel a szemgolyójára karcolt. Megvilágosodott, bolond rémületek játszottak bele a gondolataiba és az emlékek. Szegény, megszagottott mellével ott ingott előtte az uzsoki muzsik, akibe ő egyszer kényszeredetten beleharsogtatta a szuronyát. Akkor öntudatlan vigyorgással dolgozott, most minden mozdulata, minden érzése igazsággá vetkőzött eléje tisztult. A hóhétkodó munka első lendületében az az érzése volt, mintha ócska zsebkéssel egy hatalmas zöld tököt lékelgetne a kert végében. Az éretlen tök kongó ürességgel panaszkodik és a muzsik is így panaszkodott, üresen és lelketlenül szürke értelmetlenségek csuklottak ki a szőrös fejéből... De aztán...

A törpe emberke mindent betöltő óriássá magasodott, felszabadult kinja orgonáztatta a hangját s megszagottott melle gyerekesen zokogott, mikor kiköpte a gözlő, vörös életet.

A szökkenő vér, mint valami nyúzott, támadásra ugró kar ütött bele a másik arcába.

Megingott s csak nehezen billent uj egyensúlyba. ... Nézett és látott izzó tömlőkbe szakadó sugarakat, amik megöblögették a testét, ráégtek az ágyára, becsurogtak a riadt szeméin és beragasztották a nyelvét és széteső rohamra verték a tagjait. Masinásan száz ütemre egyszerre mozdult, még érezte, hogy él, hogy minden porcikája rémülten elkívánczik tőle s aztán semmit sem érzett, csak az eldült muzsik vérét látta, amint egy kis sziget körül vörösén és melegen beleterpeszkedik a világba.

Egyedül ő volt kivette a szigeten.

S azon a szigeten épen úgy feküdt, mint ahogy most a rügös fekete diványon fekszik.

Kinyújtotta, felakadt pillákkal.

És a tenger vér gyújtogatja a szigetet s a tarajos hullámok, mint valami garázda vörös kakasok gyűlölködően belerikácsolnak a füleibe:

— Gyil-kos!

— Gyi-il-ko-os!!

— Gijlkos!!!

Megadta magát.

Kipeckelt lábait már megették a kakasok, aztán az ölet, a mellét, a nyöszörgő száját vesztette el s aztán egészen elveszett.

Csönd. Semmi.

— — — — —
Bágyadt izetlenséggel ébredt a reggelbe.
Tíz óra volt. A nap vörösre futtatta az ablakokat.

Két gummipárnás mankóján lecipelte magát az utcára. Lassan ment, módfelett vigyázott magára és minden zökkenő nélkül bekapcsolódott a város élete.

Régi, babonás, ösztönrel, laposan, egész a falak tövében bicegett.

Emberek surlódtak el mellette, nagy birka szemekkel az arcába bámultak.

— Istenem!

Hallotta vissza a háta mögül. Máskor meg így

— Kár érte!

Összekapott fogakkal rendbe erőszakolta magát. Elszabadult idegeit egy pillanatra összemarkolta a megfeszített akarat s szinte eszelősen dobódott bele a zsvájgó kaoszbba.

Felolvadt és testetlen volt magának.

Fülek és szemek kivetett szintézise a világban.

— Mi történik most a Kárpátokban?

Villamosok csörömpöltek el előtte, autók ugattak, otromba társzekerek dőcögtek föl a horizonton, lár-máztak, előzködtek s mint az ég, vérengett dugarut rejtegettek a két oldalt hullámzó tömeg elől, amely céltalanul hullámzott előre-hátra, előre-hátra, s amely néha, mint valami ketté szakadt test zubogva vermet hagyott magában s ilyenkor kiforrt belőle egy asszony. A tömeg összezsugorított, a dáma elmerült, mint valami eleven, színes fürdőben és újra megmutatkozott s meztelen karjaival, felduzzadt anyányi melleivel most egyenesen az ember felé sétált, játszott a szemével, aztán kacagva az eszébe lépett.

Valahonnan a házak magas kiszögeléseiről látta magát.

Két hitványka aranycsillag kószált a tömegben.

Kilengő tagjaival már megint előtte bukácsolt a dáma.

Valaki keményen beleütődött.

A feleségére gondolt s rángó egész testét fájással visszaérezte.

Egy piperekereskedés kirakata előtt állt.

Bolondos, kis csecsebecsék tornyosndtak előtte, két oldalán és a háta mögött pedig kíváncsi gyülevész topogott. A kirakatról fecsegték s ő szurós hegyekkel magán érezte a tekintetüket.

Tehetetlenül szükkült.

— Mintha dróton rángatnák!

Menekülni szeretett volna.

Valami oktalan szégyen leragasztotta a talpait. Ütni akart s a szánakozó szemek mankóihoz merevítették a karjait.

Tétován a kirakatba bámult. Legeltette a szemét s a hátsó tükörfalban most ijedten magára pillantott.

Elnyúlt, táncoló kérdőjel a két fekete póznán. Mióta a frontról hazakerült így egész magával még sohasem találkozott. Az otthoni kis tükör külön, külön megmutatta egyes tagjait, hizelgett neki az egész test takargatásával s most annál tragikusabb nyomorusággal esett az bele a tudatába.

A gyürü sóhajtozón utat nyitott előtte, elindult s mint valami poklos hinárt egy ideig még magával húzta a bámész tömeget.

Kólikás fájdalommal iparkodott. Letért a körütről, szűk mellékutcákon kódorgott hazafelé.

Erre kissé meggyugodott.

Csönd és üresség falazott körülötte. Az üzletek csukva voltak, a kapuk alatt egymáson feküdtek a megázott particédulák s csak itt-ott bámult rá egy nyitott ablak.

Koszorús halottas kocsi fordult ki az egyik sarkon nagy, fekete emberuszállal.

Falhoz lapultan végig nézte a menetet.

Valami fiatal szüzlányt kötöttek be a fehér deszkafalak, püpos anyókák hangosan sirtak a menetben, egy x lábú legény megfagyott grimasszal bandukolt és ő más irányban ezeknek a gyászos embereknek a szomorúságát is magával vitte.

Otthon a terített asztalnál is ennek az özvegy legénynek az életét élte.

A felesége becézgetően szolgáltatta és ő más, elkevert dolgokra ümmögött.

Ült. Nehezen majszolt s nyugtalan testéből, mint ha maga a megfullasztó halál áradt volna. Szenvedtető, nehéz hallgatás üllepedett a szobára.

A gyerek még alig nyelte le az utolsó falatot, a délutáni robottól menekülön az ajtó felé csúszott. Az asszony marasztalón utána nyúlt.

— Fáradt vagy szívem? — Kérdezte az ember elrévedt tekintetében.

Nem kapott választ.

— Feküdj le, szívem!

Az ember ökle bolondul az asztalra ugrott.

— Nem!!

Az üres edények hangosan összeriadtak.

— Nem! Nem! — bömbölte oktalan dühvel s még egyszer megnyitotta a száját, mondani akart még valamit s csak néhány golyóba futott tajték ugrott ki a bajuszára.

Pillanatig meredten egyenesbe fásult.

Aztán gyöszörögve az asszony elé vetette magát.

Elkapta a kezét, csókolta mohón és kétségbeesett gyerekes rimánkodással.

Estig együtt maradtak.

Borzas és borzalmas fantáziák ültek a fejében s a száján, a husos puha csészéből zsolozsmás duruzsolással folytak ki a bibliai mesék. Rákényszerült verekedő napjain kívül csak ezekre az iskolás leckékre emlékezett, amik most üdvözítő, gazdag ígéreteké nőttek meg benne és betakarták az eszét és kimosták a szemét a megáhitott jóságokra.

— A kezeim! — nyöszörögte — a kezeim égetnek.

És Jézus gyógyító balzsamaira gondolt.

— A kezeim Pilátus ivadékai.

Tölcséres, remegő tenyereibe belesirta a könnyeit és szent áhitattal szárazra törülte a kiszögelt csontokat.

— És egyszer eljön hozzám az Ur!

Az asszony melegre, a mellére ölelte.

Tovább muzsikálta a szavait s az ember beteg gondolatai elfelejtett multtal utána indultak ennek a muzsikának.

Valami megváltó csodába akadt a hite.

Várt rá és belenyugodott a várakozásába.

Az asszony langyos vízzel lemosogatta a kezeit, tovább mesélte a meséit s ez lassan, lassan teljesen kifeledkezett nyavalyás hüvelyéből.

A város zajosabb részeit ösztönösen elkerülte, kiment a folyóhoz, a nagy kőhidak alatt üldögélt a hűsben s ha néha kedve jött a beszédhez a sétány padjaira vándorolt, ahol lármás gyerekcsoportok hancuroztak a napon.

Egyszer egy zöld ruhás fiucska megkérdezte tőle:

— Bácsi kérem maga is a csatában volt? ...

— Mi?! — kérdezte vissza bamba értelmetlenséggel.

— Maga is a háboruban volt?

Mankójával csiklandósan a gyerek hasába bökött s kényszeredetten ő is felnevetett.

— He-he-he ... he!

Nagy tarka rajban visszahangoztak körülötte a gyerekek.

A nyomorékok drága cinizmusával mulatott.

— He-he-he! ...

Aztán hirtelen, komolyan összekapta magát.

— Szentelen tacsok! — mormogta dühös kacsázással.

A gyerekek ijedten vigyorogtak.

— Farkaskölykök! — és menekülön a hid felé kanyarodott. Mintha kergették volna. Időnként zihálva megállt, egész testével megfordult s hogy a gyerekeket még mindig a bámuló csomóban látta, veszedelmesen újra nekiframodott.

Otthon fejfájásról panaszkodott s ezen a napon az asszony manikür ollójával tövig levágatta a szakállát és a lefekvés előtt szagos szappannal kétszer mosatta a kezeit.

Nyugodtan aludt s reggel akaratlanul is a kis tükör felé vitték az első lépései. Két kis kékvizű gyermekkel egy sárga, borostás golyó nézett rá az üvegből. Elégedetten visszavigyorgott.

Most már biztos volt benne, hogy minden a multjára emlékeztető dolgot halálosan elintézt magán. Hogy valaki a csillagos, fényes gombos ruhájáról is könnyen katonának nézhetné, az egy pillanatig sem jutott az eszébe.

Két finom tenyerével szisszenés nélkül végig simított a képén. Bravó!

A reggelinél ő jelent meg elsőnek.

Még nem volt meg a tálalás, fűtyörészve várakozott.

Aztán sokat evett és boldog nagyhangú tréfálkózással ő kelt föl utolsónak az asztaltól.

Tüskés ábrázatának este az asszony megint megmutatta az ollót.

— Már egészen jól érzem magam!

— Ha elmehetnél valami fürdőre...

— Talán majd a nyugdíjamból... De nem is kell! Már ezis felesleges pénzkidadás lenne. Egészen jól vagyok s azt hiszem eddig is csak a szakállam volt az oka mindennek.

Az asszony tétován mosolygott.

— A vörös szakáll mindig tragikus örökség. Az ilyenek valami végzetes rokonságot tartanak Judással az iskariotival... Csak egy vörös szakállu ember volt a családban s az is az akasztófán végezte be a polgárháború idejében... Milyen messze van az út Judástól Jézusig... De egyszer minden utak találkoznak.

Valaki csöngetett az ajtón. A kuporgó gyerek örömmel felészaladt.

Vendégek jöttek be mulatozó hűhóval.

Egy piros ruhás bakfis fehér virágcsokrot nyújtott át a mosolygó embernek.

— Üzeneti a mama, hogy ma van a nevenapja s ha a bácsi egészen elfeledkezett róla, emlékeztetőül ő küld virágot a bácsinak.

Röstelkedőn valamimentegedőzést akart motyogni, de idejében visszanyelte a hangját.

A többiek szíves, feledtető lármával nevettek.

— Az semmi!

— Még boldog lehet az az asszony, aki virágot küldhet neki.

Valamennyien ott sűrögtek körülötte s az asszony babusgató kezekkel öltöztette.

— De hová is megyünk?

— Valami búfeledtetőbe!

— Az orfeumba!! — röhögte bő szájjal egy pocakos.

Kék takaró alatt hallgatott az este.

Két sorban mentek. A gyerek is velük volt, elől pajkoskodott a viritő bakfissal s ők családias zsongással baktattak utánuk.

Kevés emberrel találkoztak. A megürült utca csöndesen eléjük feküdt s a lámpák zöld gázvilágossága belocsolta őket hideg, bizonytalan fényekkel. Mintha valami tenger mélységben ufaztak volna.

Az égen ritka, nagyszemű csillagok égtek.

A ködös szemhatárból előbújt egy fiakker.

Valamelyik utcában most vad, duhajkodó nótát kevert föl a szél.

Aztán megint csak ők domináltak.

Egészen a kijelölt stációig.

A megtördelt ember vidám és ragyogó volt, mint valami felpeszűlt gyerek. Gyanakvó beteg eszével már nem kérdeztetett, topogó libasorban ő vezette át a csoportot a megszufolt termen.

A kerek asztal lármásan körül tellett velük.

— Bort és poharakat! — parancsolta kérdezetlenül — Nagy poharakat és mindenkinek.

Ajándékozó örömmel a sápadt, hunyorgó gyerek felé vigyorgott.

— Most te is velünk tarthatsz.

Az asszony kedvesen csitította.

— Igyon! — mondta. Az én egészségemre. Ő már ugy is megelégtelt.

A gyerek pironkodón mentegedőzni akart.

— Csak hallgass! Multkor, mikor sétálni voltam, észre vettem... Igen, igen, mikor én a sarkon kifordultam, te ügyesen beugrottál egy kapu alá, hogy fel ne hívhasalak.

A társaság kényszeredetten nevetett.

Teli poharát a lecsüggedt gyerek felé nyújtotta.

— Az apád egészségére!

A poharak játékosan sorban összezecsendültek.

— Mindnyájunk örömeire!!

A zsongó nagy terem egy pillanatra feléjük fordult.

Még hangosabb lett a kedvük.

Parancsoltak és csengetett a pénzük.

Kiegyensúlyozott terhekkkel fürge, tükrös mellű pincérek surrantak el mellettük, hangtalanul, mintha a levegőben gurulnának. Főnt drummolt a ventilátor. A lámpák opálos tisztaságban ragyogtak s bőséges fényükkel az egész terem megmutatták. Nagy barokk oszlopok, tarka, fölízgult embercsokrok az asztalok körül és poharak és üvegek, nagyobb és kisebb, nyakas és hasas üvegek, és megint emberek egészen a négyoldalnyi bordó falakig s a zenészek fehér emelvénye körül, ami néha inogni látszott csendes ürességével és úgy látszott, mint valami zátonyra jutott bárka a ringó emberfejtengerben.

A szomszéd asztalnál valaki a háborúról beszélt, az ember kényelmetlenül háttal fordította a székét.

— Bolond! Dörmögte és összeszorított ökleit mélyen a zsebeibe nyomta.

Aztán halkán, felfordult szemekkel énekelni kezdett.

Óh Istennek végtelen irgalma!

Mi bünbe esünk:

S ő elküldé szent Fiát mihozzánk,

Hogy el ne vesszünk!

Az asztal körül kényelmetlenül mozgolódtak s ő még magasabbra srófolta a hangját.

Óh nézd, mint hull szivéből

Drága gyöngycsepp vére!...

Mintha irgalmatlan villámok csaptak volna a terembe.

A fehér pódiumon bolond szelességgel nótába harsantak a dobok, a bömbölő nyakatekert kürtök s az imádságos ember szájából kiestek a balzsamos szoltárok.

Egy pillanatig, mint a fejbe ütött barom leesett állal csöndben maradt.

A szemei báván kidagadtak.

Aztán vörös, hasogató rémülettel felordított.

Fölgülladt kedve egyszerre betöltötte a terem.

— Hurrá!

Mankótlanul, eszelősen neki iramodott.

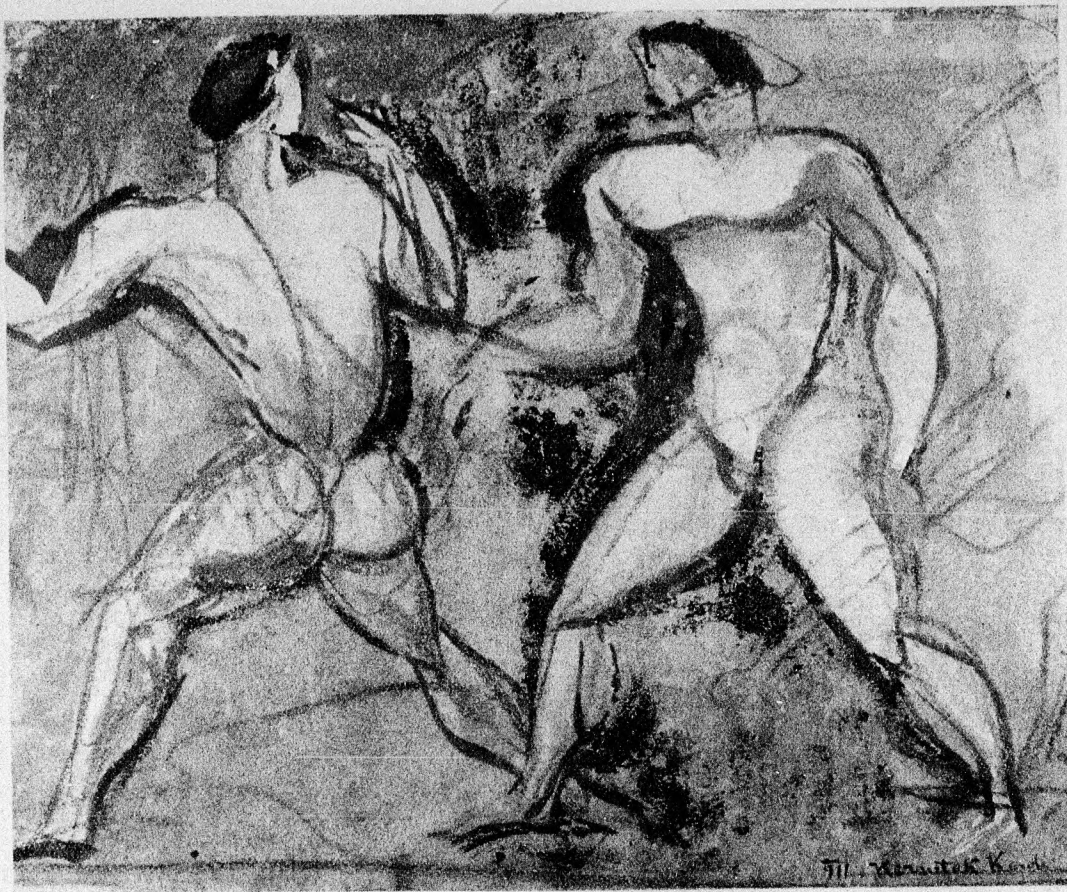
— Hurrá!

Kimerülten elvágódott, de nem pihent meg.

A fölijedt emberek sikongva utat nyitottak előtte s ő bugdácsoltató négykézláb kecmergett előbbre.

Mint valami beteg, nyöszörgő ordas dobálta át magát a kanyargós székutcákban.

Megvetett fejfelé a harsogó pódium felé üvöltött.

Kernstok Károly: Színes kréta.

Uitz Béla: Tusraiz

AMERICAN
MUSEUM OF
NATURAL HISTORY
NEW YORK

— Hurrá!

— Csak utánam!!

A zenészek másfelé fordulva még mindig játszottak s még mindig bolonditóbb ütemek hasadtak ki a szerszámaikból.

Hatalmas, fekete taktusokat ütöttek a dobok.

— Rajban a sövényig!!

Valaki csillapítón hozzányúlt, vicsorogva az ok-talan kéz után kapott s összecsapott fogain rajta maradt a meleg, idegen vér.

Kinyújtott célzó karokkal az egyik asztal alól így pattogott:

— Puff! Piff-puff... Sssi-pá-pá-pa-puff!

Mint a győző diadalmasan megdobta magát.

— Előre!

A pódium meredek tövében ájultan összeesett.

Még bugyogott a száján:

— Pu-pu-pu...

Aztan marokba szoritott kezekkel elnyúlt.

Otthon a diványon tért magához.

Reggel volt.

Ruhástól, görcsösen maga alá húzott lábakkal sokáig mozdulatlanul ülve maradt. Nem tudta honnan jött, mi történt vele, hogyan került ide.

Álmatlan szemei véletlenül a kihasznált ecetes csészére estek s lassan világosodni kezdett mögötte az idő. Zavaros, csunya dolgokra emlékezett. Gondolatban egész addig, a percig vissza tudott menni, mikor a gyerekek koccintott, de tovább hiába erőltette magát, mint a részeg előtt bolond értelmelenséggel egymásba szaladtak a dolgok. Csak egy bemeszelt roppant hegytömeg terpeszkedett még az eszében, kevert, vulkánikus zenebonával. A veszekedett hangok millió hangyabizsergéssel belebújtak az ereibe s a bizonytalan távolból, mint valami óriási mágnes, falakon és emberstrázsákon is át utána nyúlt a fehér hegy.

Mint a holdkóros biztos lábhegyen megindult.

Elsőbb okosan a másszoba ajtajához lopakodott, átlesett a kulcslyukon s hogy ott benn az asszony épen a tábláról magyarázott a tanítványainak, óvatosan kisurrant.

Sapka nélkül, kigombolt bluzban volt s a napos, tiszta folyósón észre vette hiányosságait.

Vissza akart menni, de valami csökönyös hatalom a kapu felé erőszakolta.

Az utolsó lépcsőn ijedten visszakapta magát.

Az utközépen nagy, marakodó lármávat labdát játszott a fia. Nem mert a gyerek vizsla szemei elé kerülni. Kinos topogással sokáig leselkedett; aztán, hogy a gyerek pajkos bakugrásokkal az utca másik végére futotta a métát, menekülő iramban ő is előbuktácsolt. Kinos evezéssel vergődött el a sarokig.

Befordult az első mellékutcába.

S most boldog volt.

A fehér mágneshegy szerelmesen vonta maga felé s az ő rossz lábai acélos fürgeséggel kirugódtak. Az eszével nem tudta hováindul, valami titkos, egyszerű ki nem elégült erők dolgoztak benne és löktek és igérgetőn segítettek a nyugodalmassabb porták felé. Tekergős, öreg sikátorokon a körutra fordult.

A feje már megint égett, bokros, eszetlen rohamokra készítő tervek virágoztak föl az agyából és semmit sem tudott arról, hogy fölötte menydörög az

ég s hogy széthasadt blúzáat libegü kék szárnyakká dagasztják rajta a boszorkányos szelek.

Lihegett, bukdácsolt, baktatott.

S nemsokára rászakadt az eső.

Az utca hirtelen megürült körülötte. A kocsik csörömpölve az állomások felé galoppoztak, a tarka üzletek előtt lecsúsztak a lepedős vászonredők s a csatakos emberek dohogva a házak tövébe ragasztották egymást.

Még mindig verekedett a célért.

A marasztaló föld égette a talpát, a szemei éhsen előbbre, előbbre húzták s mint valami ázott, csunya tűzök evickélt a cseterben.

De nem soká bírta.

Gummis mankói erőtellenül csuszáltak a sárban, nyöszörgősen az egyik kapu alá tántorodott.

Minden porcikája külön, külön beteges rohammal az útra kapaszkodott, de az egész törzs kásásan megereszkedett, alig tartotta magát a két fekete boton.

Csapzott hajából langyos, nagy vizgyöngyök ereszkedtek végig az arcán.

Egyedül állt a zugban, észre vette s most komor aggodalomokkal érezte meg kivetett magányosságát. Az elindító ösztönök még bizsergtek az ereiben, de már szűk, csöndesítő gyeplőkön fogták a kétségek.

— Hová? Most hová?!

A csurgó, kék ég felé sóhajtott s árva, tétovázó szemei örömosen rácsodálkoztak a végtelen boltozatra.

A ferde esőszálak között kipántolt aranyhid végiben glóriás szelid fejével ott állta csodálatos ember.

— Jézusom!

Kuncorogva térdre ereszkedett.

— Óh elveszett bárány!

Reszkető karjait boldog vendégvárással az ég felé tárta.

S a hid szivárványos ivén megindult a csoda.

Egy megsebzett szívet hozott a jobbjobban.

S mögötte derüs, sugárzó udvarral világított az ég. Hangtalanul hintált lefelé.

S meztelen lábnyomán hirtelen serkent nagy, fehér liliomok harangoztak.

Mosolyogva hintált lefelé.

S a térdeplő ember, mint valami fáklós várkapukat, hatalmasan megnyitotta a szemeit.

A sugárzó vendég most a pilláira libbent.

S ő a vendéglátó gazda örömeivel örült.

S érezte a vendég kínálatlan asztalhoz ülését a szíve felett.

S most már azt is érezte, hogy ő egy az Úrral. Mert benne lakozik Jézus, a tiszta hóban megfürdött bárány.

Mindenről megfeledkezett, ami eddig történt vele.

A nedves kövekre borultan ájtatosan énekelni kezdett.

A zápor már elállt. Nagy embersereg gyűrözött körülötte. Szeliden keltegették.

— Az én evangéliumom a megbocsájtás! — mondta, ahogy a köré sereglett gyülekezetet meglátta.

De több összefüggő mondat nem jutott az eszébe.

Felkelt és szó nélkül elindult. Előbbi útjával ellenkező irányban hazafelé iparkodott.

Emléke sem izesedett benne annak a golgotás célnak, mifelé hazulról elszökött. Áldott kicseréltségben megtért vendégével játszottak a gondolatai.

Mosolygott és feldicsőült az égig.

Erezte, hogy sörtés fejével megmeszelte az aranyba futtatott boltozatot és látta, hogy hosszú léptei előtt alázatosan kétoldalt ugranak a házak. A határtalanságot járta s valahol messze, messze égett egy csillag, amit a felesége tartott felé a szobája ablakából.

Bandériumos menetszázad kigyózott föl az utra s ez a veszekedett zsvajgás könyörtelenül homlokba csapta.

Egy pillanatra megállt.

Mint valami tüskés, szürke kigyó, közvetlen előtte hullámzott föl a sereg s a könyes, eltorzult fejek peckesen felémeredtek.

Rémülten lecsukta a szemeit.

A sötétben karcsú, fehér liliomok harangoztak s ez a csilingelő kórus újra utnak indította a hívogató csillag felé.

Felnyitotta a szemét és lecsukta a szemét.

Igy őrizgette magát egész hazáig.

Egyetlen vigságos gondolat járt a fejében s finom, túlfeszült idegeivel már élte is ezt a gondolatát.

A szobája üres volt. Gondosan magára zárta az ajtót. A komót fölött csüngő tükörhöz lépett.

Imádságosan térdre ereszkedett.

Kintről valaki rákopogott az ajtóra.

— Papa kérem! — hangzott át a gyerek kémkedő hangja a deszkákon. — Itthon van már a papa?!

Nem felelt. Várt kicsit s hogy a lépések elkopogtak, jámboran keresztet vetett.

Feje felett tisztán hallotta a liliomok zengő harangjátékát. S ezek a hangok most asszonyosan hizelgők és hívogatók voltak s ő búcsúzkodón útra készülni érezte szívéhez telepedett vendégét.

Még mindig az előbbi menetszázad muzsikája kísértett a vérében. A katonák peckesen elcsámpáskodtak előtte és sirós kenyérral púpozott asszonyok s vízfejű, csenevész gyerekek, mintha a föld felett úsztak volna káromkodón belenéztek a pupilláiba.

Lekonyította a fejét, mint a bárd alá itélt.

Hirtelen körbe-körbe szaladt vele a szoba.

Valaki biztatgatón suttogott a fülébe.

Még várt, még pillanatokig gyáváskodott.

Aztán két vellás ujját görcsös akarattal a két látó szemébe nyomta.

A ragyogó golyók szennyesen kipukkantak.

Föl se kiáltott. Valami vad, hasogató fájdalom elveszejtőn megrázta a testét, de a toroka engedelmesen összeszorult.

Lenyelte a kinját s szinte oszlató figyelemmel várakozott.

S a feje felett ugra meqszóaltak a harangozó liliomok. De most még teljesebben hallotta: a vékony üveghangu csengők s az orgonázó halálharangok már az ő megdicsőült testéből ütik ki a csodálatos zenét s úgy érezte, hogy ő egész maga már nemis egyeb az angyalok fuvolázó hangjánál.

Jézus tiszta harsonája.

Térdeplő figurája olyan volt, mint valami óriás kettétört gyertya.

Lassan lefelé fogyott.

Már csak az arca látszott.

Szennyes volt a kifröccsent vizektől.

És boldogan mosolygott.

Kassák Lajos

HUSZÉVESEK NEVETÉSE ...

Mi nem tehetünk róla és nem is igen törődünk vele, hogy gunyornak érzitek a nevetésünk.

Nekünk kell, hogy mutogassuk a napnak két egészséges fogorunk karimáját egész a bölcsesség fogunkig, (ó jó fogú bölcsesség) mely csak nem régen jött elő a husból.

Teli szájjal és fogunk 32-jével nevetünk, mert szép formát tudunk kiharapni kenyérből és asszonyi testből, ha tördelt falatok és suttogott szók ettikettjével egyébbre jön kedvünk.

Hiába morcoskodtak, hogy bolondság ok nélkül nevetni, mert hisz nevetni mindig van okunk: jó, fűtött, vággyakozó testünk van és a célokra ügylatszük futja az időből.

Nevetésünk idegen az öregek és lamaszok gonosz nevetésétől és minden gonosztól, csak a gyerekek és a gyerekekhez fordult aggok nevetése távol-rokon a mienkkel.

Szajunk illatos az asszonyok szájától, kik tisztán hozták szájunkhoz csókjaikat.

Nevetéskor vérmesre pirulunk a feltóduló vértől, még fiatal nyakunk finom bőrén is kijönnek az erek, melyekben vér lüktet: nevetni, meg kiomolni komolyra fontolt célokért.

Lengyel József

ASSZONYOK

(DRÁMAI JELENET)

Személyek: Az anya; a Lány; a Fiú.

Szín: Okker-sárga-drapériákkal határolt szobarészlet. Kis asztal, három karosszék.

A *Lányt* alakító színésznő fiatal, kissé buján szép! Kacéran öltözve, lehetőleg égő színű pongyolában. Az első jelenetekben únottsága, s kissé görnyedt testtartása, letompítja szépségét. Az utolsó jelenetben az egész színpadot csak a szépsége dominálja.

(A *Lány* és a *Fiú* szótlanul ülnek egymással szemben. Az *Any*a a függöny felgördültekor indul el az asztaltól.)

*Any*a: (a kijáratból kedvesen visszaszól) Egy percre, gyerekek ... (el).

Fiú: (kis szünet után, a lány felé hajolva, gyorsan) Eljön?

Lány: Igen.

Fiú: Ötkor!

Lány: Igen.

Fiú: A kulcs megvan?

Lány: Igen... Az újat még nem kapta meg?
Fiú: Holnapra meglesz. (feláll).
Lány: Megy?
Fiú: Igen.
Anya: (jön, kezében tálca, rajta befőtt, evőeszköz.)
 Mi az?... Maga már!?...
Fiú: Megyek, nagyságos asszonyom.
Anya: Pedig... magának hoztam!... A kedvence!
Fiú: (kimért) Kezét csókolom...
Anya: Üljön csak le!... (Leteszi a tálcát) Birsalma!
Fiú: Zavarba hoz, nagyságos asszonyom!...
 Igazán mennem kell!... De holnap... (gyorsan)... vagy holnapután!...
Anya: Maga mindig csak ígéret!
Lány: (nevet) Lehet is hinni magának!
Fiú: A kedves mamája azt hiszem jobb véleményel van rólam!
Anya: Jobb!...
Fiú: Istenemre, megtartom (játékosan)... Kezűket csókolom... (búcsúzik, el).
Anya: (kedvetlenül leül. Könyvet vesz fel).
Lány: (Ödöng a színen).
 (Szünet).
Anya: (olvas) Nos?...
Lány: Nem tudok kivergődni az unalomból!... (lusta mozdulatok) Hogy lehet egy jónevelésű ember ilyen unalmas!... (valamivel babrál.) Jön, hallgat, megy... Rémes! És minden nap!... (leül) Talán komoly szándékai vannak... (kacag)... mit gondolsz, anyus!?... Megmagyarázhatnád neki, hogy: hiába!... (kacag, elkomolyodik, kacag.) Bár te, úgy látom, jó partinak tartod!...
Anya: (fel se néz) Ne bántsd szegényt.
Lány: Nem bántom!...
 (Hosszu szünet).
Lány: Iszonyuan unatkozom, anyus!
Anya: Eredj valahová.
Lány: (gyorsan) Nem, nem... ma már nem!
 Holnap délután akarok elmenni...
Anya: (közönyös) Mártáékhoz...?
Lány: Nem. Hiszen tudod, hogy nincsenek itthon.
Anya: Ja igen!... Különben mindegy.
Lány: (ideges) Hogyan?
Anya: Na igen... Mindegy, akár Mártáékhoz, akár Juciékhoz...
Lány: (ingerült) Miért mindegy?! Nem értem miért mindegy!
Anya: (ránéz, elmosolyodik) Hát nem mindegy.
Lány: (idegesen pislogva néz maga elé; aztán hevesen) Anyus, miért vagy mostanában olyan közönyös a dolgaimmel szemben?!
Anya: Közönyös?
Lány: Igen!... Azelőtt mindig: hová megy?... meddig maradsz?... ne maradj soká!... ha elmaradtam, utánam küldtél. És most... most egyáltalán nem törődsz velem, akárhová megyek, akármeddig maradok...
Anya: És ez bánt téged?
Lány: Persze, hogy bánt!
Anya: Akkor az bántott, hogy túlságosan érdeklődöm.
Lány: Az más!... Ez jobban bánt!
 (Szünet).

Anya: (felnéz, leteszi a könyvet) Szóval: így se jó, úgy se jó!
Lány: (ideges gesztus.)
Anya: Legokosabb lenne a harmadik módszer.
Lány: Micsoda harmadik?
Anya: (ránéz) Az őszinteség.
Lány: De anyus!... Mit akarsz mondani ezzel?
Anya: Gondolkozz és — rájössz!
Lány: Hát ki hazudik?
Anya: Mind a ketten.
Lány: Én!... hazudok... én... mikor?... (sir.)
Anya: Jó, jó!... Nem szabad érzékenykedni. Vagy... nem szabad — pózolni.
Lány: (még hevesebben sir.)
 (Szünet).
Lány: (lassan megúnja a részvétet nem keltő sirást.)
Anya: Nem akarsz olvasni valamit?
Lány: (nem válaszol.)
Anya: Ez a tétlenség tesz olyan idegessé.
 (Szünet).
Lány: (csöndesen) Kérlek anyus, miért bántottál az előbb?
Anya: Megbántottalak?
Lány: Megint!?
Anya: (szelíd) Már nagyon únom ezt az állapotot.
Lány: (rémülten nézi.)
Anya: Napok óta készülök rá, hogy okosan és őszintén beszéljek veled...
Lány: Mit akarsz?... anyus...?
Anya: De ne légy ideges, és — ne mutasd magad annak!
Lány: (bámúlva néz rá. Kis szünet).
Anya: (feláll, hozzámegy; komolyan) Eléggé ismeresz udgot; tudod, mit szeretek, mitől undorodom, és tudod mennyire szeretlek téged... De ne kívánd, hogy én is hazudozzam, hogy én is résztvegyek a hazugságaidban!
Lány: (kis ideig értelmetlenül nézi, aztán felsikolt.)
Anya: Igen fiam!... Mindenről lehet beszélni!... Tudom, hogy szeretőd van... hogy szeretője vagy annak az unalmas fráternek...
Lány: (sikoltozva) A lányodról!... így... a lányodról!...
Anya: (keserű mosoly) A lányomról!... Megint csak azért beszélsz, hogy — beszélj!
Lány: Az anyám!...
Anya: Százszorta könnyebben bocsátom meg azt a hibádat, mint ezt a könnyelműen sok-sok gesztusodat.
Lány: (felugrik, pózolván) Örült vagy, anya!...
Anya: (kacag) Nagyszerű!... Anyád színésznő, apád szelhámos... pompásan hangolod össze magadban a vérünket!... Örült vagyok!...
Lány: Örült!...
 (Szünet).
Anya: (leül) Hiába. Nem lehet boldogulni veled. Látod: semmit sem kívántam tőled... semmit. Jogod van az életedhez. Úgy éled, ahogy neked jólesik. Szeretőd van — jól teszed. Derék fiú!... Szép vagy — rendben van! De miért akarsz más, több is lenni!... Miért akarsz, kifelé, föltétlenül jó lenni!...
 (Szünet).

Lány: Sértegess! Sértegess!

Anya: Ha te ezt sértésnek veszed...

Lány: Bóknak!... Bóknak vegyem, mi!?

Anya: Még csak egy percig légy türelmes!

Lány: Még!!

Anya: (legyint) Hagyd, hagyd!... Ezt már ismerem... Ahelyett, hogy elfogadnád a neked is kényelmesebb szituációt, megint holmi érzékenységeket háborgatsz fel magadban... És milyen elmésen! Őrült vagyok!

Lány: (heves) Az! Az!... Vagy gonosz... Vagy... vagy... féltékeny!

Anya: (vicсорitva nevet) Zseniálisan találékony vagy!

Lány: Nem is tudom, mit mondjak, mit képzeljek... így beszélni a gyerekeddel, a lányoddal... (hirtelen átmenet nélkül, sirva) Ugye anyus, nem beszéltél komolyan?...

Anya: Nahát... ez már sok!... Még én valljam be neked, hogy én hazudtam! hogy én vagyok az örült, gonosz!...

Lány: (megint heves) Egy utcai kokottal tisztességesebb hangon beszélnek!

Anya: (kacag) Utcái kokott!... Mit felsz a szóktól! Ringgós!

Lány: (sikolt.)

Anya: (hozzá megy) De azok meg is érdemlik a tisztességesebb beszédet!... Azok... (fojtott hangon, szinte sziszegve)... azok nem hazudják a tisztességüket!

Lány: (vijjogva nekirent.)

Anya: (védekezve maga elé tartja a kezében levő könyvet, hátrál. Aztán hirtelen előrelép, eldobja a könyvet) Megütsz!?

Lány: (rárohan, megüti)

Anya: (felsikolt, a székhöz támoľog, összetörve beleesik.)

Lány: (líhegve, zúzáltan néz maga elé, aztán mélyen felsóhajt, kinyújtózik. Nehány lépést előre jön, félig az anyja felé, félig előre fordulva, elnyúttan neki-dől az oldalfüggönynek. Feje kissé fáradtan, hátrahanyatlik; öntudatosan, győzelmesen és felszabadultan mosolyog. Erős fiatal idomán keményen feszül a ruha: — szép. Már csak szép!)

Anya: (összeroskadva ül a karosszékbén. Majd [— sokára —] hirtelen felrebben. Kissé a lánya felé lendül, de visszarántja valami. Dermedten, majd szinte, reszkető csodálattal bámúlja a lányt. Lassan, hódoló gesztussal feléje hajol; mintha rebegné: «Milyen gyönyörű!»... Egy ideig még nézi a megbánás felé elváltozó arccal, aztán lassan feléje megy, csöndesen elébe térdel, felnéz rá.)

Anya: (sok, sok szeretettel) Bántottalak?...

Lány: (mozdulatlan marad.)

(Szünet.)

Anya: (látni, kinozza a hallgatás. Szünet után hirtelen feltörő zokogással) Bocsáss meg!... Bocsáss meg!...

(Függöny.)

Máczá János

A FESTÉSZET MAI KÖVETELMÉNYEI

(SZEMELVÉNYEK JAQUES REVIÉRE TANULMÁNYÁBÓL)

II. Az idáig kifejtett elvek igazolják ugyan a kubizmust, de, sajnos, nem igazolhatják a kubistákat, akik teljesen rosszul értelmezték a kubizmust.

De mielőtt megtámadnánk őket, vizsgáljuk meg, milyen nagy fontosságú az a munka, amit ők olyan rosszul teljesítenek be.

A festészet — a látszat ellenére — maig sem bontakozott ki az impresszionizusból. Mert impresszionizmus minden művészet, amely nem magukat a dolgokat, hanem a róluk szerzett benyomást; nem a valóságot, hanem az arról — önkényesen — szerzett képet; nem magát a tárgyat, hanem csak azt ábrázolja, ami hozzáfűz bennünket. Az impresszió soha sem állandó, és egyáltalán nem szilárd valami. Ezért oly határozatlanok és habozók az impresszionista festészet formái: a festő nem a tárgyakban, tehát nem ott keresi őket, ahol valóban megtalálhatná, hanem bennünk, a *bálványban*, mely felénk hozza őket.

Lényegében szubjektív művészet az impresszionizmus. Témája az alany, illetve az a mód, ahogyan az alany a külvilág formáit felfogja. Ez, és nem a tónus elosztása az impresszionizmus legjellemzőbb tulajdonsága. Sőt: a tónus elosztás inkább mérsékelte az impresszionizmus egyénieskedő túlkapasait! Bizonyos fokú figyelmet követel a festőtől; hasonlóságot és legalább relatív egyöntetűséget kölcsönzött a munkájának. Az impresszionista örület ott kezdődik, ahol ez az eljárás abbamaradt. Ezentúl minden művész legszemélyesebb, legegységibb benyomásait ábrázolja, végtelen fontosságot tulajdonítanak annak, hogy ezek a benyomások a mások meglátásától és egyúttal az ábrázolt tárgytól is különbözzenek. Százzszámra látunk olyan munkákat, melyek csak egy különös meglátás, a festő szemének egy különös abnormitása kedvéért keletkeztek. Az a növekvő szomorúság, amit az ilyen kiállítások megtekintésénél érzünk, nem a vásznak kétségbeejtően egyéni voltának tudható-e be?!... Teljesen jogos a közönség fölháborodása! Mennyi görgöt kiáltanak felénk ezek a falak! Milyen fontosnak tartja minden kiállító művész a maga kis találmányát!

A művészet számára ez az út a lehetetlenné válás felé mutatott. A kubistáknak köszönhető, ha új, egészséges jövő vár a festészetre, ha a festészet megtalálja igazi feladatát. Ez a feladat: a dolgok állandó lényegének benső, igaz ábrázolása.

Elsőnek Cezanne vállalta ezt a célt; s ezért áll olyan magasan a nálánál művészibb s érzékenyebb Gauguin és Van Gogh fölött.⁽¹⁾ Követőkre azonban nem talál. Útmutásainak csak a magától adódó, de legkevésbé fontos részét értették meg; azt, amit Gauguinnal és Van Gogh-gal együtt hirdettek. Első eredménye, hogy követői tónussal helyettesítették a színezést — de a tónussal is csak a saját benyomásait festették meg. Cezanne tanításainak legfontosabb pont-

(1) Nem ijesztő-e kissé az az öröm, amit Van Gogh szerzett nekünk? Nagyszerű meglátása nagyobb a valóságnál, a vásznai azonban mégis látomások maradnak; az agyvelő egy lángbaborult képét tükrözik! Bizonyítja ezt az is, hogy Van Gogh befelé látása hallucinációvá, örületté fejlődött.

jait a kubisták fogják valóra váltani a dolgok valóságának formába életésítésével. Rájuk vár a festészet igazi követelményeinek beteljesítése. Remélem legalább, hogy így lesz!

De ha a műveiket nézem, nagyon megfogytokoznak reményeim. Arra a meggyőződésre kell jutnom, hogy a kubisták nem értik azokat az elveket, amiket magukénak vallanak.

A KUBISTÁK TÉVEDÉSEI.

Azt, hogy a festőnek a tárgy annyi oldalát kell megmutatnia, amennyi szuggérálja a kiterjedést, úgy értelmezik — hogy élénk teregetik a tárgy minden oldalát. Azokat az oldalakat is, amelyeket csak akkor láthatunk meg, ha körüljárunk a tárgyat, ha alúlról is, felülről is megtekintünk.

Nem szorúl hosszas magyarázatra, mennyire lehetetlen ez az értelmezés. Kubistáink ép a tulajdonképpeni cél ellenkezőjét érik el vele. A festő csak azért mutat néha a dolgokból többet, mint amennyit a valóságban egyszerre láthatunk, mert az egész kiterjedést ábrázolni akarja. De viszont: a kiterjedés megköveteli, hogy a síkok egymásba térjenek vissza, és valamelyes viszonyban legyenek a közös központtal. A kubisták az oldalak egymásmellettségével csak egy szétgyújtott térképet adnak; egyszerűen *meggátolják* az ábrázolt dolgokat a kiterjedés lehetőségében.

Őszintén: olyan vaskos ez a tévedés, hogy nem is nyugtalanító. A kubisták is hamarosan észreveszik, s megváltoztatják eljárásukat. De van egy másik, komolyabb tévedésük is, amit finomabb voltánál fogva nehezebb lesz fölismernünk és megmagyaráznunk.

A képen az egyes részeket egymásnak alárendelő világítás és perspektíva kiküszöbölésének szükséges voltát úgy magyarázták, hogy magát az alárendelést kell kiküszöbölni. — Vizsgáljuk meg behatóbban ezt a zavart.

Ha a világítás elrejté előttünk a tárgyak bizonyos részeit azáltal, hogy más részeit kiemeli; mechanikusan felidézi az egyes részek hierarchiáját. Ép így a perspektíva a tárgyak hierarchiájára vezet a háttérben levő tárgyak kicsinyítésével és megcsonkításával. Igazuk van a kubistáknak, ha azt tartják, hogy a formák tökéletességét semmi áron sem szabad feláldozni. De tévednek, ha azt hiszik, hogy a *világítás és perspektíva kiküszöbölése egyenlő minden áldozat szükségességének teljes megszűnésével!* Egyenlő értékűnek, egymással fölcserélhetőnek tartják ezt a két gondolatot; semmit sem mernek a valóságból elvenni, és minthogy áldozat nélkül nincs alárendelés: olyan anarchia uralkodik az egyes elemek közt, olyan örült kakofónia tombol a képeiken — mely csak nevetést válthat ki a nézőből.

De logikátlan is a két gondolat eme zavaros összeolvasztása. A két követelmény: az egyes részletek feláldozása, és az alárendelés, megtűri egymást, csak hogy más módon, mint ahogy azt a perspektíva kívánja. Soha sem követeltük a tárgyak egészének föltétlen tiszteletben tartását; egyszerre azt mondtuk, hogy a mechanikus módon hozott áldozatokat észszerű áldozatokkal kell helyettesíteni. Hogy a fizikai törvény helyébe a művész ítélőképességének kell lépni. Követeltük, hogy a művész behatóan tanulmányozza a tárgyat; hogy csak akkor vegyen el belőle, ha ezáltal a természet, lényege követelményeinek tesz eleget. Nem tartottuk megengedhetőnek, hogy az egyes dolgokat előnyben részesítve, alkossa meg ezek hierarchiáját; azt kívántuk, hogy ez a hierarchia ne a tárgyakkal a

nézőhöz való viszonyán, hanem a dolgok benső fontosságán, valódi értékén, egyéni tökéletességén épüljön. Azt kívántuk, hogy a perspektíva önkényes eljárását a tárgyak természetes alárendeltsége váltsa föl, mely a dolgok értékén és méltóságán alapszik. A kubisták annyira tiszteletben tartják a valóságot, hogy fölismerhetetlenné teszik. Azért mondtak le a perspektíváról és világításról, hogy véget vessenek a dolgok eltorzításának; de minthogy nem mernek hozzájuk nyúlani, összefüggés nélkül ábrázolják őket.

A kubisták harmadik, de már kisebb, tévedése: a mélységábrázolás.

A mélységet plasztikusan kell ábrázolni, hogy bizonyos egységet kölcsönözhesünk annak: ez a szabály. A kubisták ezt úgy viszik át a gyakorlatba, hogy a mélységet is olyan formákban s ugyanolyan eszközökkel ábrázolják, mint a testet. Minden tárgyhoz hozzáadják azt a távolságot, amely a szomszédjától elválasztja, de ép olyan ellentálló képességű síkokban, mint a tárgy síkjait. Azt hiszik, így minden irányban megadják a kiterjedést. Pedig a formák közt levő térközök (a levegővel kitöltött helyek) mind-mind erősségek, védőfalak tömegével hatnak. Mintha új testek helyezkednének a már meglévők közé, hogy ezeket elhomályosítsák.

Ez az eljárás automatikusan elnyomja azokat a hatásokat, amiket előakart idézni! A festő csak azért ábrázolja a mélységet, hogy a testeket megkülönböztesse, függetlenítse a harmadik dimenzióban. De ha az elkülönülést is a formakifejező eszközökkel ábrázolja; egymásba folytatja a kép összes motívumait.

Összegezve: a kubisták önmagukat parodizálják. A végleteig viszik elveiket, s ezzel lerontják fontosságukat, elveszik értéküket. Nem ábrázolják a test kiterjedését, mert nem akarnak egy eleméről se lemondani. Elnyomják a tárgyak viszonylagos sértetlenségét, mert mindent sértetlenül akarnak megrögzíteni. Nem tüntetik fel a formák különválasztóját: a mélységet, mert kézzelfoghatóan akarják ábrázolni.

Mondhatnók így is: a kubisták nem tudnak összeadni. Csak homályosan érzik a látás kiszélesítésének, s a kiegészítés elvét, és tudatosan, sőt a felfedezés büszkeségével hozzáadják a tárgyakhoz mindazt, amiről *tudják*, hogy nem vehetik észre. És mert túlsokat akarnak ábrázolni, minden számítás nélkül csak egymás mellé helyezik, csak fölhalmozzák a motívumokat. Fölláttják az összeadás képletét, de az eredmény kiszámításáig nem jutnak el. Részeket részek mellé, tárgyakat, tárgyak mellé tesznek, s közéjük a mélységet — de a részekből soha sem lesz tárgy, a tárgyakból soha kép. Motívumaikat nem egy központból egyensúlyozzák, nem tudnak egységet teremteni: — s a képek is egység nélküli formahalmazok maradnak.

Megállapíthatjuk: egy új, derengő művészet tudattalan munkásai a kubisták: s ezzel meg is bocsátottuk botlásaikat, miknek főoka az elvekbe makacsodás. Pedig a művészi munka legfontosabb előfeltétele, hogy a művész föltétlen ura maradjon elveinek, s képes legyen feláldozni azokat abban a pillanatban, amikor rájött, hogy nincs többé értelmük. A kubisták még nem képesek erre!

De még így is jobb, mintha ők is az agyonnyomorított, dekadens problémákkal pacsomagolnának; előrelendülésük reménytel tölt el s mi — így minden mostani hibájukkal is a jövő festészet legerősebb fundamentum építőit köszöntjük bennük. (Vége.)

MŰVÉSZET

IRODALOM

PETŐFI: *A Hóhér Kötele* (Teván 1917.)

Hoggy síheder éveink óta, mint valami ponyvaregenyre éhezünk erre az elkallódott, kalandor termékre, hogy aztán soha el ne olvassuk: abban bizonyára főbenjáró része van a szerencsésen vásári címnek magam holmi betyárhistoriát vártam mögötte, amelynek elhebehurgyalása talán egyedüli dívatba-tévedése volt Petőfinak. Ez juttathatta a regényt arra a végzetre, hogy az ódonászok számos polcai több mint két emberöltőig a magukénak követeljek.

Nehézség az is, hogy a regény hosszú nekiindulása Petőfi felszeg erotikumának jegyében áll. Kierzik belőle, hogy a saját ügyeként kavarta fel ez a részlet: képtelen volt azonnal hozzáobjektívalódni témájához, nyersen maradtak bolondos ömlengései, amelyek a „szívem gyökere”-szerű komikumokig lezüllyve, híven dokumentálják, hogy milyen kamaszos esetlen volt nemisége spontán megszólalásaiban a „szerelem költője”. Ez az expositio csüggesztő és mielőtt az olvasó a végét elérné, becsapja a könyvet és elfoglaltságai önelégült suttyára veti.

Pedig egy oldalal odébb érdeklődésünk elváhatatlanul hozzásegődik egy temperamentumos témafeldolgozás érdekességéhez. Az utolsó izzig romantikus idegzetű munka egy teljes életen végighaladó naplózerű formájával némiképen turgenyevi elképzelést mutat: ahogyan talán az első is, amelynek természetes rokonsága van az orosz hűbéri ugar inspirálta regényekkel, bár ezeknek szociális tragikumáig nem mélyül el. Szerkezete nélkülözi a turgenyevi formák fejelemzettségét: sokkal fejletlenebb állását jelzi a regényírásnak. A célja felé háborgó cselekmény folyamán a mozduló akciók nekiszabadultsága és erőszakossága időnként olyan helyzeti feszültséget idéz elő, hogy ilyenkor a legszélső extázisra lökött mozgatóerő megakad és statikus nyugalom áll be, melyből a cselekményt csak egy kívülről jövő új erőfeszítés mozdíthatja tervezett útjára. (A szava elfulásáig felindult ember kénytelen egy távoleső elképzelésbe visszahúzódni, hogy szervi működését újra megindíthassa!) Ez az ál-klimax nem szakatlan V. Hugó és Th. Gautier regényeinek emlékezetünkben megmaradt töredékeiben sem, ugyancsak ez hullámvonalazza ki a hős aultra-felülre kerülését az angol és egyéb nemzetségu kalandregényekben: világos, hogy a mult század romantikus derekának képzetéhez tartozik és ezzel alkotóeleme a kompozíciónak.

Különbözik is azt tartjuk, hogy érdemi kifogás a romantizmust csak formai szempontból érheti, nem pedig a „novellisztikus” oldalról. A romantikus meseszövevény kifogásolt szertelenségei ugyanis nem lokalizálhatók a romantikusnak címkezett korszakokra. A végzet szeszélyességére építő mese mindjárt nem oly mesterkelt és affektált, ha a görögök istenfeletti moira-istenségére gondolunk, amely a véletlenül apagyilkos Odiposzt véletlenül

anyjával párosítja vérfertőzésbe. „Isten! ne vedd el addig életemet, míg fiam halála megtoroiva nem lesz!” kiált fel Petőfi regényhőse ugyanazon véresszemű utolsó izzig visszajáró vendettával, amivel az Atridákat kergetik egymást ledöfölsébe a „kegyetlen” istenek. Azonban a szofokleszi görögben a társadalomba helyezett egyénnek természetlátása mélyrengülő misztikum közvetiségével gyökerezdik ebbe a fölfogásba: mely ezáltal szakasztott olyan realitás, mint bármilyen testiség. Ezzel a meggyőző voltával klasszikus a szofokleszi művészet. Ezzel szemben a tulajdonképeni romantikus fölfogás: életen kívüli élet, a fantázia bujálkodása. Olyan átmeneti korszakban jelentkezik, mikor az ember kinyugtalan-kodik a szük, gúzsbakító életlátásból, de hite még a szkepticizmus, mozgató-ereje istensége, mítosza) a mindennapi élettől elzárkózó kuriozum, meggyőző-dése pedig sokkal sápkorosabb, semhogy egy új testvilágnak felépítésére futna erejéből. **Az ilyen művészetnek formája nem eléggé realitás, nem végleges.**

Petőfi is csak egy-egy lépésecskével válhatott ki a determináló közgondolat világából: fontos, hogy néha kilépett. Kompozíció dolgában is, hasonlítsuk csak össze az ő egyfűzetes, a szükségesre fogott előadását az akkori 2–20 kötetes francia és angol regények dikciós hegyomlásával. A hogy a hős elkeseredésében kiássa kedvesét a sírjából, hogy borzalmával is növelje boszuját: ez az elképzelés még benne lábál a Hugó Viktoros torzszülötteket világrahozó érzésdagályban, máshol azonban a monomániás szenvedély balzacová óriásodik.

Érdekes mozzanat a regény második felében a hős fiának szerelmeskedése, melyben most már objektívalva, személye bóringeritől megszabadulva, művészi testületben leljük fel Petőfi erotikumát. Naiv fejletlensége mellett is a jános vitez rokonszenves módján mintázódik elénk a zsendülő pubertás.

Egy alakban mintha Anatole France jóízű cinikusával találkoznánk, ha nincs is csuhában, de ami az alföldi medencéből természetesebben nő ki: a kóbor színész toprongyos ünneplőjében. Mint-ahogy ez a regény minden utánzógató gyerekelete mellett is gyakran mutat előre.

Ez az érdeme. És viszonyaink mellett, sok jubileumi diszkiadás fölött, még mindig előremutat. Ezért derék vállalkozás az igazi olvasóközönség elé bocsátása. Öröm látni, hogy némelyik kiadó lehámozgatja magáról a meddővé gyávásító elfoglaltságot és felszeg kabalákat. A Teván cég munkájának nagy méltánylása feljogosít bennünket a figyelmeztetésre: hogy a biedermeier lehet lekötélezőn kedves, észfelejtőn házas, de Petőfi (előforduló nyeglesége mellett is) buggyos szoknyában — mégis csak extrafura látvány. Hasonlóképen érzünk a Teván könyvtár katalógusának többi jó nevével. Ez a neszesemmi stílus nem lehet állandó szellemi bázisa egy nagyobb koncepciójú vállalatnak. Úta'unk egy már sikerese: Kner Izidor próbálkozásaira a tömegre-komponált súlyosabb kiállítás felé.

György Mátyás

Moly Tamás: *Három novella*. (Kner kiadása 1917.)

Moly írásaiban sok a misztikus elem, de stílusának tisztasága, a legrészletezőbb analízisig munkáltató gondolat-ingerültsége jórészt elmásítják e jelleget és így misztikus írónak még sem nevezhető. Misztikusságát úgy látszik nem belső megjelöltség, hanem magányba-riadtsága alapozza.

Inkább az analitikusokhoz kapcsolódik és kötetének legerősebb lapjai azok, melyekben legkevesebb az elvontság és amelyekben analízis ösztöne legszabadabban elégiül ki.

Első novellája erősen misztikus elgondolása és ezt még aláfesti a komplikált keret. Ha a pluszokkal, minuszokkal erődtelt zárójeleket folyamatos keretté egyszerűsítjük: a visszamagvult rész nem elégíti ki megmunkált érdeklődésünket.

A kísérlet így is végigfigyeltető és a keretben megmutatott sorsok szerencsésebb tengelybe-gyűjtése (a mesében) teljes értékűvé fokozhatta volna a novellát.

Az író azonban nem dolgozott fel mindent magából, hanem hamar-kielégülést talált részlet-értékekben. Egy hangulat impressziója alatt feledkezve: első észrevévést emelte meglátására s a passzívítást (vérszegénységet) tudatos elhatározással, mintegy következménnyé magyarázza, holott egy lépéssel tovább: e banális szintelenítés helyett a passzivság tragédiáját jeleníthette volna elénk.

A második novella: Az idegen hölgy: szűkebb forrásból indul, de tisztán, egyenletesen alakul s a maga keretén belül teljessé telik. Az író itt biztosabban, több fölénnyel mozog s finom humorral izestett megfigyelései a legapropókosabb részletekre is kiterjedő analízisét élvezetessé mentik.

A harmadik novella kettős csattanójával kiütöközik a stílusos könyvből. Pedig ez írásban vannak olyan részletek, melyekből a kötet legtöbbet adó darabja nőhetett volna fel.

Moly Tamás stílus a könnyed: simaságra, harmoniára törekvő. Az író minél kisebb surlódást akar: stílusa nem állít meg jellegességekkel. Csiszolt, de egytesttő csiszolt alap, melyen a mondani-valók zavartalanul érvényesülhetnek.

Ez a simaság azonban könnyen a pongyolához vezet: vannak a kötetben a banálisig felelőtlen részek is.

Izsó Sámuel

TÁRLATOK

(Könyves Kálmán szalonja)

Ha visszagondolunk a „Nyolcasok” néhány év előtti vitákat és pártoskodásokat keverő kiállításaira — Orbán Dezsőt, ha nem is egy kulturális pluszsal, de mérséklő jóérzésével a csoport legtöbbet ígérő próbálkozóit közül idézzük elénk. Valahogyan a sok vonalbukfenc és raffinált színhalmozás mellett az ő ösztönös pikturáját láttuk a legegészségesebb jövő-felkivánczolásnak. Azóta azonban a nyugtató erőnek látszó mérsékeltég, lendületre ágaskodó gyöngeségnek bizonyosodott, amit Orbán a mindig és mindenhol gyarapítható tudással sem védett meg az általános ellopósodástól. Hogy öt éve

katonáskodik: szomorú emberi sors — de ez az alanyuk is utálatos kényszerűség nem dobható oda mentővnek a kátyúba esett produktív művész elé. Ha ezalatt az idő alatt semmit nem produkált volna, azt fizikális gyöngeségnek is elfogadhatnánk; de dolgozott, eredményeit a nyilvánosság elé vitte s így meggondoltan felelősséget vállalt képeiért, amelyek céltalan botorkálásokról iskolák és irányuk nem föltétlenül szükséges pillanatnyi föltöztetéséről árulkodnak.

Mostani kiállításának retrospektív jellege keserítően magyarázza Orbán holtpontra jutott pikturáját.

Kiindulása: (Csendélet 1904) klisék szerint kopírozó naturalizmus s egy évtized alatt a kubizmusba, expresszionizmusba kóstolgató utakon az impresszionista naturalizmusba érkezik vissza.

Természetes formánnyelvével tehát a naturalizmus. A további utak megválasztása, ezzel a kényszerűségbe marasztaló eredménnyel már Orbánban is tisztázódhatott. Ezt demonstrálja valamit akaró idejének a termékből majdnem teljes kizárása. Forrongásának be nem váltott ígérezeit legtisztábban az 1. 4. 24. 25-ös vásznak mutatják. Ezek a képeken (még kemény szögletességgel, de már átízó színekkel) próbálkozza föl magát a kubizmusig és az expresszionizmusig.

Egy mester közvetlen hatása csak a „Nagy Csendélet”-én (1911) látszik. A formák husosságát, a színek mélységét és az egész enteriőr beállítást itt Cézanne dominálja, de hangsúlyozzuk, hogy ezt csak erre az egy képre mondjuk, mert további útján mintha Cézanne emlékéit is kiejtette volna magából. A „Nagy Csendélet”-et értékmérőnek állíthatjuk be Orbán kereső idejébe, a következő egyszerű elszakadás az előadó naturalizmustól — csupa akaratlan diszonancia, pillanatok hatása alatt kényszerült kiruccanás.

Utolsó étapja kisebb igényű s így nyugodtabb, egységesebben ható piktura. Tehetsége a tájképben kulminál. Figurális vásznai szárazok, fantáziátlanok — csak képek. Legnagyobb igényű és legtöbbször is érdemes a „Kettős Akt” (1917) című klasszikus emlékekben elgondolt kompozíció. Főhírből a középre emelt tükör: a kompozíció centruma csak magnetikus lehet — ez pedig késéssel szétvágja az aktok körbehajló vonalát és rendezetlenül hagyja a kép többi tárgyát. Festőileg legmegoldottabb a háttéri lila és barna drapéria. Színük átvilágít a festék (Orbán sokszor üveges) merevségén, formába álltságuk a matéria husos puhaságát érzékelteti. Gondoljuk, a festő szempontjából még a karakterre menő „Fekvő Akt”-ot kellene megbeszélni. Papírból és fából összeragasztott figura. Technikája erősen, kétféleképp is próbálkozó: a törzs és lábak szabafestően lemeszeltek, a fej ügyetlen pepecseléssel bizonygató. Naturalizmus, de lent, nagyon alát Ferenczy Károly eredményeinek.

A kiállítás legkésőbb és legegységesebb darabjai „Dalmát Táj” (1912) és a „Bosco” (1912) című tájképek. Ezeket nem fotografus leste rá a vászonra. Orbán pikturájának itt a natura a fundamentuma — de csak a fundamentuma, témájának gyökere, mert, amit képek elének ad, az már új, koncentrikus élet. Kompozíció, ami ha nem is obsztrahálódot teljesen — nem a véletlen játékból, hanem a

tárgyak tudatosan szintetikus összelátásából született ilyené.

Mi a „Bosco”-t tartjuk jelentősebbnek (színei érettek, biztosak, gomolygón föltörekvő vonalai szuggeralón életesek) s hisszük, ha Orbán több akarattal és önkritikával ebbe az irányvonalba állna be, a sok ideges félmunka helyett valóban művészetnek vetítené ki öröklött naturalizmusát.

Mirt (Városligeti faszor)

Murmann Árpád, szobrász és festő; új ember, fiatal — még nem kitéjesedett, de komoly művészettel ígéretes holnapra. Kár, hogy a kiállított anyagot nem a formájuk teljesen szabad megválogatásában kaptuk szemünk elé. Így nehéz a művész akaratos célbairányulásának biztos kikapogatója, a látott eredmények időrendes revíziója.

A háború! Ennek az embernek is a háború fordította föl munkás életvitelét. Francia fogoly volt s amit ma művészetből elének mentett az véletlen maradék évek terméshalmából.

Tehetsége a mesterségbeli kétféle-iparkodásban körülbelül egyenlően osztódik meg. Termetesebb plasztikai dolgait márványba és bronzba markolta masszív, kiegyensúlyozott tömeggel — líraibb témáit (ezek az újabb termékek) fába gömbölyítette, minden kis naturalisztikus bibircsókot lesmirgliző pontossággal. Ez a csuszkaító technika némely várnivalónkra kétségeket támaszt, de egészében mégis több újságot ígérő a másik csoport »természet-studiumainál«. Amott csupa Rodin, Maunier, Barlach sőt Matisse utánérzések, értük-lelkeseződések — itt kisebb ivelésű lendület, de önmagából eredő őszintebb megnyilatkozás témában és formában. A keményebb anyagban legegységesebb az „Anyu Fuvál” (59), fában a „Tűkör előtt” (55) című. Ettől a rajongó ember primitív-ségével mintázott akttól vezetődünk át Murmann még primitívebb pikturájába.

Mesterének vagy talán csak véletlen elődjének Henri Rousseau-ot izeleljük. Murmann primitív festő, mintahogyan az volt Rousseau — a financ zseni másképp dolgozni nem tudása helyett, tudatos leegyszerűsödéssel. Látása és érzése, pátosz nélkül, monumentális igényű. Nem forradalmi temperamentum a szó romantikus értelmében, de nem is krinolinban kinlódnó snobboknak tetszelgő. Képei az akadémia mércéje alatt, mázalmányok: színei beütöttek, igénytelenek, alakjai elrajzoltak. Előttünk azonban éppen ezek a »hibák« emelik figyelemre és véleményre érdemes piktorrá. Nagyon kevés emberünkkel dicsekedhetünk, aki párosíthatón meg merte magát szabadítani az öröklött vagy impresszionisztikus konvencióktól.

Az „Aveyron hegy” (32) című tempera egyike a legérdekesebben komponált és legegységesebb technikával kezelt képeknek az utóbb feljuttot magyar festészetben. A formák elosztása (a nap állásától eredő világítási és perspektivikus véletlenségek hangsúlyozása *nélkül*) az alakok térbe komponálása (az egész és részleteinek másra nem ütő domborítása *nélkül*) teljesen a festőnek, mint a tudatos konstruktörnek akarata szerint igazodó egységei a képnek. Ehez a munkához mérhető még a 34-es tempera és a „Nyári délután” (36) című olajfestmény. Technikája nyugodt, hatása közvetlen. S befejezettségével talán éppen ez a kép mutatja meg a legjobban, hogy Murmann,

nálunk teljesen szokatlan célválasztása emberi tapasztalatok, komoly művészi próbálkozások és egy internacionális kultúra eredménye.

Kassák Lajos

Szerkesztőségünkhöz béküldött könyvek:

Nyugat:

Kafka Margit: Hangyaboly (regény). Schöpflin Aladár: Magyar írók (tanulmányok.)

Kner:

Balázs Béla: Játékok (két egyfelvonásos.)

Táltos:

Mariay Ödön: Aranyszóju Zonghi (novellák). Dr. Pethő Sándor: A szárazföldi háború mérlege.

Athenaeum:

Szilágyi Géza: Az ördög nyája (novellák). Dumas Sándor: A fekete tulipán (regény).

Egyes könyvekre még visszatérünk.

„Ma Folyóirat- és Könyvkiadó Részvénytársaság”.

A „Ma” egyre több példányban jelenhetik meg és könyvkiadványainak forgalma is emelkedik. Az új dolgokkal szemben sablonosan megújuló, felületességen, rosz-akaraton, vagy konzervativságon alapuló támadások ezuttal sem értek célt és ma már szükségessé vált, hogy a „Ma” pénzügyi dolgai intézését egy strikt formájú vállalat vegye kezébe.

Előző számunkban jeleztük a „Ma Folyóirat és Könyvkiadó Rt.” tervbe fejlődött alakulását és most közölhetjük, hogy az új vállalat létesítése sikerült.

A formalitások elintézése után az új részvénytársaság bejegyzésének semmi akadályja nincsen.

Számítunk barátaink további támogatására és hangsúlyozzuk, hogy a folyóirat és művészi vállalkozásaink szellemi irányítása változatlan programunk alapján történik. Fokozott áldozatkészséggel gondoskodunk arról, hogy a lap irodalmi és képzőművészeti része megtartsa és továbbfejlessze a már elért nivót. Állandó képkiallítás, matiné rendezése stb. a „Ma” — ezen célok szem előtt tartásával választott — új helyiségekben kerül megvalósításra.

Kiadóhivatali üzenet

Lapunk mai számával új félévet kezdünk.

Kérjük azokat a t. Előfizetőinket, akiknek előfizetésük lejárt, — hogy lapunk szétküldésében fennakadás ne történjen — azt mielőbb megújítani sziveskedjenek.

Itt közöljük t. Előfizetőinkkel azt is, hogy a postán elkallódott számokat készséggel pótoljuk.

Felelős szerkesztő: KASSÁK LAJOS

Főmunkatársak:

György Mátyás, Komját Aladár, Uitz Béla.

Kiadja:

a MA folyóirat és könyvkiadó R. T.

P R O P A G A N D A

A „MA” törekvése: a nemzetközi életbe bekapcsolódva, korunk eszéhez és érzéseihz szóló új művészetek kultiválása és propagálása.

A „MA” közleményei a legmagasabb szempontból változódnak össze.

A „MA” minden száma közöl verseket, novellákat, kritikákat és több oldalnyi reprodukciót a legkiválóbb hazai és külföldi művészekről.

A „MA” tulajdonosai írók és képzőművészek s így lapunk támogatói nem egy üzleti haszonra alakult vállalat tőkéjét gyarapítják, hanem közvetlenül segítik művészi programjuk érvényesítéséhez azokat, akiktől művészi értékeket kapnak.

Felhívjuk az irodalom és művészet barátait előfizetésre és a támogatás olyan módjára, mely nálunk ugyan szokatlan, de a külföldi kulturális központok művészi életében régóta ismert.

A pártolás eme formájához vannak egy évi időtartamra vonatkozó pártoló tagsági jegyek és vannak állandó érvényűek. Egy évre vonatkozó jegy ára 20 korona, állandó érvényű jegy ára 200 korona.

A pártoló tagsági jegyek birtokosai a tagsági jegy érvényességi időtartama alatt

külső előfizetési díj nélkül kapják folyóiratunkat, egyéb irodalmi kiadványainkért fél árat fizetnek, évenként egy művészi értékű műlapot kapnak ajándékul, matinéinkra két darab féláru jegy áll rendelkezésükre és egyéb művészi vállalkozásainkban is hasonló kedvezményekben foghatnak részesedni.

Akik csak az előfizetési díjat küldik be, (egy évre 8 korona, félévre 4 korona) a felsorolt kedvezményekre igényt nem tarthatnak.

A „MA” kiadóbizottsága

A megjelenés dátuma 1917. május 15. A lap minden cikkéért a szerző felel

Most jelent meg!

VALAKI JÁTSZIK VELÜK . . .

GARDA JÓZSEF:

című 3 felvonásos drámája. . . . . Ára K 2.— . . . . . Megrendelhető a „MA” könyvkiadóhivatala útján.

Megjelent!

Ára 3.50 fill.

Új költők könyve

című a „MA” lírai antológiája

Számozott, kemény kötésű, eredeti linoleum-metszettel díszített s a szerzők aláírásával ellátott amatőr-kiadásban . . . K 10.—

Kapható minden könyvkereskedésben és a „MA” kiadóhivatalában.

A »MA« kiadásában megjelent

Singer Henrik
Világnézet

című füzet

ÁRA 1 KORONA.

Kapható minden
könyvkereskedésben.

Az egyetlen magyar szaklap,
amely az
amatőr gyűjtősport
összes ágazataival foglalkozik: a

„GYŪJTŐK LAPJA”

Kiadótulajdonos:

Magyar Amatőrök Országos Egyesülete.

Kiadóhivatal:

Budapest, VII., Csányi-utca 12.

Előfizetési ára 1 évre 3 K.

Megjelenik minden hó elsőjén.

Mutatványszám 50 fillér.

Modern Színpad

Koronaherczeg-utca 6.

Új műsor:

Vegyen el feleségül! Operett, irták: Flers, Caillavet és Claude Terrasse. (Medgyaszay Vilma, Vendrey, Boross Sajó.) **Megcsal?** Irtá: Bonda Jenő. (Mészáros Giza, Bánóci.) **Forgalmi zavar.** Zenés blüett, irta: Gábor Andor, a zenét: Nádor Mihály. (Kökény Ilona, Boross, Sajó, Gellert.) **Régi vicc.** Tréfa, irta: Harsányi Zsolt. (Rózsahegy Kálmán, Uray, Varsa.) **Új Gábor, Harsányi-, Békeffy-tréfák.** — Dr. Szirmai Albert új dalai.

Kezdeté pont 7 órakor.

Borszéki ásványvíz

Gyomor- és bélrenyheségnél, hurutos dyspepsiáknál, cukorbetegségnél stb. nélkülözhetetlen.

Kapható mindenütt.

Főelárúsítás:

Borszéki Fördővállalat
Részv.-Társ.

BUDAPEST, V.,
Nádor-utca 6.

Telefon: 36-52.